

3. Vegetationstyper i Thy

af

Tyge Christensen.

Den vilde flora har i Thy sine vigtigste fristeder langs kysterne og på de tidligere kystskrænter, der er for stejle til dyrkning, samt i de udstrakte områder, der i dag dækkes af flyvesand.

Klitten byder på betydelig variation fra sted til sted. Helt uberørte vandreklitter findes naturligvis ikke; men på strækningen mellem Lodbjerg og Lyngby ligger der så store praktisk uanvendelige arealer bag havklitten, at en gennemført dæmpning af sandflugten ikke har nogen hensigt, og her som på andre mindre områder langs den vestvendte kyst finder man derfor en rig repræsentation af de forskellige tilgroningsstadier i den unge alkaliske eller neutralt reagerende klit.

Den sure klitbund på gammelt udvasket og kalkfrit sand finder man længere fra stranden. Langs nordkysten, hvor den fremherskende vind blæser næsten parallelt med kysten og danner mere eller mindre regelmæssige parabelklitter forlængede bagud i kilometerlange klitrimmer, giver et tværsnit fra stranden ind over land en smuk følge af de forskellige alders- og udludningstrin med deres forskellige vegetationer. Ved vestkysten, hvor hvert vindbrud medfører en sandtransport vinkelret på kysten, er vegetationstyperne mere mosaikagtigt fordelt.

Mellem de vandrende eller dæmpede sandbjerge ligger både ved nord- og vestkysten udtrakte jævne flader, hvor sandet i sin tid er føjet bort efter den vandrende klit ned til et sådant niveau over grundvandet, at fugtigheden har hindret yderligere afblæsning. Disse flader bærer normalt en mere eller mindre hedeagtig vegetation, vekslende fra sted til sted efter vand- og

bundforholdene. Af botanisk særprægede lokaliteter, hvor også en noget afvigende insektfauna måske kan ventes, kan nævnes de store arealer syd for Lyngby, hvor benbræk (*Narthecium ossifragum*) vokser lavt og åbent mellem hedeplanterne, og hvor bøllebærris (*Vaccinium uliginosum*) spiller en usædvanlig stor rolle i vegetationen. Endvidere klitheden omkring de mange småsøer øst for N. Vorupør og et mindre areal af til dels lignende karakter nordvest for Sårup, områder hvor vegetationen er artsrigere end i den almindelige klithede, og hvor insektfaunaen måske også kan være det.

En ganske afvigende karakter har de afblæsningsflader, hvor ikke blot flyvesandet blæser bort igen, men også en del af jorden nedenunder fyger med. De i underjorden forekommende sten bliver her liggende tilbage, så der opstår såkaldte stensletter med en meget lav og åben vegetation, overvejende bestående af små mosser og laver, som kan klare sig under disse umilde kår. Sådanne stensletter findes smukt udviklet i egnen omkring Bulbjerg og på strækningen mellem Hansted og Vigsø, men dækker sjældent ret store arealer.

Nogle af de gamle afblæsningsflader har nu så dårlige afløbsforhold, at de ofte står under vand. Hvor jorden en stor del af året lige netop er vanddækket, består vegetationen som regel hovedsagelig af klokkeling (*Erica tetralix*) og forskellige halvgræsser (*Cyperaceae*) med et brunt mosdække i bunden, tit næsten udelukkende dannet af levermosset *Gymnocolea (Jungermannia) inflata*. Sådanne forsumpende lavninger findes spredt i hele klitområdet. Hvor vanddækket er så højt og langvarigt, at dværgbuskene ikke kan klare sig, kommer der udtørrende småvande og på dybere steder egentlige klitsøer. I de førstnævnte, som står vandløse i tørre somre, klarer vandplanter og landplanter sig lige dårligt. Tit er bunden så godt som blottet for vegetation. Små enårige arter af siv (*Juncus*) o. l. kan vokse

op på det fugtige sand, og lobelie (*Lobelia dortmanna*) og sumpstrå (*Heleocharis*) klarer sig igennem, når ikke udtørringen er for langvarig. De sidstnævnte spiller sammen med strandbo (*Littorella uniflora*) den dominerende rolle i de egentlige klitsøers vegetation. Af sådanne er der i Thy en usædvanlig rigdom, og de huser en hel række af sjældne planter, begge arter af brasenføde (*Isoetes*), smalbladet pindsvineknop (*Sparganium angustifolium*), sylblad (*Subularia aquatica*) o. a. Botanisk særlig interessante klitsøer er Strandkær ved Lildstrand, Kokkær Vand ved Tved, Vestersø i Torup Plantage, Porssø sydvest for Hvidbjerg K., søen 1 km nord for Hvidbjerg plantørbolig (mangler på mange kort), forskellige søer i området øst for N. Vorupør, samt, så vidt det vides, nogle af søerne på Hansted-reservatets botanisk endnu lidet kendte territorium. En let tilgængelig og ganske smuk og typisk lokalitet har man lige ved vejen midtvejs mellem Vangså og Vang. Blandt de udtørrende vande kan fremhæves tre meget betydelige ved Lyngby samt Ødelvand mellem Lyngby og Stenbjerg.

Af de større søer i Thy har Vorup Sø ganske klitsøens karakter. Nors Sø og Vanned Sø tilhører den sjældne type, der benævnes karstsøer. Kun den førstnævnte er dog et helt typisk eksempel. Dens bund består af kalk, og den har afløb ad en underjordisk åre gennem kalken. I ret ny tid har man yderligere etableret et kunstigt, overjordisk afløb fra søen, hvilket naturligvis er naturhistorisk beklageligt, men dog ikke influerer på søens kemiske og biologiske særpræg, der hænger sammen med, at den har kalkbund, og at den kun modtager minimale mængder af mineralsalte og opløste kolloider med tilløb fra det omgivende land. Bredvegetationen har et meget fattigt præg; men på bunden findes en overordentlig rig flora af kransnålalger (*Characeae*).

De øvrige søer i landsdelen er mere almindelige af karakter. Nogle af søerne øst for Hjaremaalklit har dog

et vist særpræg og kan måske være af entomologisk interesse. I øvrigt får man naturligvis ikke nogen fuldstændig oversigt over en egns flora eller fauna, dersom man kun undersøger de ejendommelige og afvigende vegetationstyper, og en undersøgelse af Flade-Ørum Søerne, Ovesø og vejlerne nord for Mors må med for at fuldstændiggøre billedet.

Af eng- og moseområder kan man foruden de almindelige våde klitlavninger finde endnu en type inden for kliterrænet, nemlig vældengen. Bekendt og i botanisk henseende overordentlig interessant er engen omkring V. Vanned Å's udløb fra Vanned Sø, hvor den sjældne dværgulvæfod (*Selaginella selaginoides*) indgår rigeligt i vegetationen sammen med sumphullæbe (*Epipactis palustris*). En noget anden karakter har engen ved foden af Valbjerg øst for Bulbjerg, hvor vegetationen især karakteriseres af sumphullæbe og skavgræs (*Equisetum hiemale*).

Andre eng- og mosetyper findes bedst repræsenteret uden for kliterrænet. Den et par kilometer lange dal, der adskiller Ydby Skjold fra Boddum Bakker, og som mod nordøst fortsætter i Dover Kil, rummer en hel række meget forskellige typer. Nærmest Kilen er der brakvandsenge. Derpå følger lavmosepartier og i dalsiden vældmoser, surere med benbræk (*Narthecium ossifragum*) og mere alkaliske med mosset *Paludella squarrosa*, og øverst i dalen kommer der lidt tørvemosser (*Sphagnum*) ind. Syd for den krydsende vej er der igen lav- og vældmoseområder af forskellig art, og dalstrøget som helhed har som følge af denne mosaik af forskellige vegetationstyper en overordentlig artsrig flora.

Åbne væld må man dog søge andetsteds i Thy. Smukt udviklet finder man dem lige ved — overvejende øst for — grænsen mellem Øster og Vester Hanherred i de dybe kløfter, Dybdal m. fl., der skærer sig ind i litorinaskrænten mellem V. Svenstrup og Tranum. Kilden

neden for skrænten syd for Kløv er reguleret og i hvert fald i botanisk henseende lidet interessant. Iflg. oplysninger fra mag. E. W. Kaiser findes der meget betydelige væld i bunden af Freskilde Sø mellem Stenbjerg og Nørhaa, således at søen snarest må betragtes som en stor bassinkilde.

En særlig omtale fortjener endelig i denne forbindelse *Schoenus nigricans*-kærene. Den sjældne *Schoenus nigricans*, sort skæne, er fundet lige så mange steder i Thy som i resten af landet tilsammen og karakteriserer en særlig type af kalkkær. Tørveskæring og afvanding har imidlertid ramt lokaliteter af denne art hårdt; nærværende forfatter kender af selvsyn ingen bevarede i Thy, og det er uvist, om der nogetsteds i landsdelen er rester tilbage.

Fraset moser og enge findes der uden for kliterrænet kun små områder, der ikke enten er dyrkede eller beplantede. Der er enkelte lyngklædte arealer, af hvilke det interessanteste er det fredede parti mellem Ydby og Boddum. Græsklædte skrænter på morænebund findes også, f. eks. langs Nissum Bredning. Men langt de fleste af Thylands mange og storslåede skrænter er tidligere kridtklinter. Vegetationen på disse gamle klinter varierer efter ekspositionen. Ejenommeligt — og ganske enestående inden for Danmarks grænser — er plantesamfundene på forskellige lokaliteter med stærkt hældende, nordvendt eller på anden måde beskyttet kalkbund, således på nordsiden af Hanstholmknuden, omkring nordspidsen af Hjaremaalknuden og på nordskråningen af Valbjerg øst for Bulbjerg. Karplanter kan her næsten mangle; kalkbrokker stikker frem overalt; men ind mellem brokkerne vokser et samfund af mosser og laver, som for manges vedkommende er store sjældenheder i Danmark. Hvor overfladen ikke udgøres af brokker, men af sammenføjet sand og kalkstøv, kan jorden dækkes af sammenhængende hårde skorper be-

stående af små topfrugtede mosser og blågrønne alger. Den lokalitet, der viser den største variation og den største floristiske rigdom inden for denne vegetationstype, er den skarpe kløft ved Febbersted nord for Ræer og de tistødende partier af skrænten ud mod havet.

Mindre iøjnefaldende mærkværdig er vegetationen på andre nordskrænter, hvor kalken er muldblandet. Men artssammensætningen er overordentlig karakteristisk, og der indgår adskillige sjældne planter. De sydvendte kalkskråninger ligger for flertallets vedkommende i læ for de fremherskende vinde og har et tyndere eller tykkere dække af sand eller muld. Vegetationen skifter med dette dækkes karakter og med dets tykkelse, der stedvis er så stor, at kalken slet ikke gør sig gældende. Mellem sydskrænternes og nordskrænternes vegetationstyper indskyder sig yderligere en varieret række af økologiske mellemtyper, og plantevæksten på det gamle øhavs kystklinter er derfor uhyre forskelligartet fra sted til sted. Insektfaunaen vil formentlig være lige så forskelligartet, efter som vegetationen præges af nikkende kobjælde (*Pulsatilla pratensis*) som ved sydøsthjørnet af Hanstholm-knuden, af merian (*Origanum vulgare*) som ved sydvesthjørnet af samme, af bakkefnugurt (*Cineraria integrifolia*) som ved Hamborg øst for Hanstved, af trenervet snerre (*Galium boreale*) eller fruebær (*Rubus saxatilis*) som forskellige steder på vestskrænten syd for Hunstrup, af blodrød storkenæb (*Geranium sanguineum*) eller plettet kongepen (*Hypochoeris maculata*) og strandvejbred (*Plantago maritima*) som forskellige steder på Bulbjerg, af græsser og kalkbundsmosser som på nordskrænten ved Kåse, eller af bjørneklo (*Heracleum*) som ved nordfoden af Gadsbjerg øst for Tved — alle botanisk særdeles interessante lokaliteter.

Arealer med naturlig løvtræsbevoksning findes så godt som ikke i Thy. De nærmeste egentlige løvskove er Højris Skov på Mors og skovene omkring Brovst i Ø.

Hanherred, blandt hvilke den største og kendteste er Oksholm Skov på Øland. Insekter, der er knyttet til løvskov, vil dog antagelig kunne findes mange steder, dels i ganske små naturlige bevoksninger af løvskov eller krat og dels i de ældste plantager, hvor småområder med bedre jord nu flere steder er beplantede med løvtræer. En kratbevoksning, der meget minder om de i Østdanmark almindelige, findes på strandskrænten nord for Vildsund. Mere særprægede er de mange krat i området fra Svinkløv og østpå, omkring Slette Å, i Hjuldal, Dybdal, Fosdal og Langdal og på litorinaskrænten, hvor disse dale munder. For det meste er her havtorn (*Hippophaës*) den dominerende plante. I nogle af de kortere kløfter mellem Dybdal og Fosdal er der gamle skyggefulde hasselkrat, og i selve Fosdalen sker der for tiden som følge af særegne fredningsbestemmelser en gradvis udvikling fra lavt krat mod skov (medens skrænten og de øvrige dale er fredet på en sådan måde, at det nuværende præg stort set vil blive fastholdt).

Nåletræsplantagerne har i det store hele en fattig bundflora. Der er dog meget stor forskel mellem de plantninger, der er anlagt på rent flyvesand, og som ikke når stort op over mandshøjde, og sådanne, som står på morænebund med et flyvesandsdække så tyndt, at træernes rødder når ned igennem det, som f. eks. Svinkløv og Vilsbøl Plantager, eller på hedejord som Dover Plantage. De sidstnævnte får med tiden virkelig skovkarakter og vel også deres egen særlige insektfauna.
